

הפטרות ספר דברים

אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל: כאשר צוה משה עבד ה' את בני ישראל ככתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות אשר לא הניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות לה' ויזבחו שלמים: (יהושע ח ל).¹

טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכח

מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה.² ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע: תלתא דפורענותא ושבע דנחמתא ותרתי דתיובתא.³

רמב"ם סדר תפילות, המפטיר בבניא⁴

אלה הדברים, אשר דבר יי' אל ישראל, עד והייתם לי לעם - בירמיה.⁵ ואתחנן, ואתפלל אל יי' אחרי תת את ספר המקנה, עד שדות בכסף יקנו - בירמיה.⁶ והיה עקב, הלוח וקראת באזני ירושלים, עד והתברכו בו כל גוים ובו יתהללו - בירמיה.⁷ ראה אנכי, הנה ימים באים נאם יי' והקימותי, עד אם יסתר איש במסתרים - בירמיה.⁸ שופטים, ויהי כאשר זקן שמואל עד ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לכו - בשמואל.⁹ כי תצא, ויאספו פלשתים את מחניהם עד ויי' יהיה עמך - בשמואל. והיה כי תבוא, אז יבנה יהושע מזבח, עד ולא היה כיום ההוא - ביהושע. אתם נצבים, ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל, עד כרמים וזיתים אשר לא נטעתם - ביהושע. האזינו, ולקחתי אני מצמרת הארז, עד והשיבו וחיו - ביחזקאל. וזאת הברכה, ויהי אחרי מות משה עבד יי', ומדלג עד ויהי יי' את יהושע - ביהושע.¹⁰ ...

¹ יהושע מקיים כאן את הציווי בפרשתנו, ככתוב בשמונה הפסוקים של תחילת פרק כז: "והיה ביום אשר תעברו את הירדן אלהי ארץ אשרה' אלהיך נתן לך והקמת לך אבנים גדולות וישדת אתם בשיד: וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת ... ובנית שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים לאתניף עליהם ברזל: אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך והעלית עליו עלות לה' אלהיך: וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך וכו'". אילולי הפטרות הנחמה "שהשתלטו" על תקופה זו של השנה, נראה שפרק ח ביהושע היה מתאים מאד להיות הפטרת השבת. ראה דברינו [ברית הר גריזים והר עיבל](#) בפרשה זו. כאן נתמקד בנושא של הפטרות ספר דברים: האם היו לספר דברים מענייני הפרשה, דוגמת זו של יהושע פרק ח ופרק כז בפרשתנו, לפני או לצד הפטרות החורבן, הנחמה והתשובה ש"השתלטו" על ספר דברים?

² ומה עם הפטרות ארבע הפרשות המיוחדות שבין ר"ח אדר ופסח: שקלים, פרה, זכור, החודש ושבת הגדול? לא מצאנו בין פרשיית הטור מי שמתייחס לנושא זה. לשון "ז בתמוז" אגב, הוא משום שהתחלה היא כבר בספר במדבר, פרשת פנחס או מטות.

³ שלוש הפטרות פורענות בשבתות שלפני תשעה באב, שבע הפטרות נחמה מואתחנן ועד נצבים ושתי הפטרות מענייני תשובה בפרשות וילך והאזינו בהתאם ללוח השנה, כפי שהוא מסביר שם. כך גם בשולחן ערוך אורח חיים סימן תכח הנשענים על מקורות קדומים. ראה סידור רש"י סימן תד וכן תוספות מסכת מגילה דף לא עמוד ב: "ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשים ומועדיכם שנה נפשי וגו' - ואין אנו עושין כן ... והטעם לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן: דברי ירמיה, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו. ובתשעה באב, שבע דנחמתא ותרתי דתיובתא ואלו הן: נחמו נחמו, ותאמר ציון, עניה סוערה לבדה, אנכי אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שוש אישי, דרשו, שובה". ונראה שכך פשט המנהג בכל (רוב) קהילות ישראל ואף נוספו לו דרשות נאות על דרך הנחמות שמשבתחות והולכות ואף נתנו בהם סימן דש"ח נ"ע אר"ק שד"ש (חידה לילדים בשולחן שבת). אך בעקבות הקשר שמצאנו בין יהושע פרק ח ופרק כז בפרשתנו, אנו חוזרים ושואלים: האם היו לספר דברים הפטרות "מקוריות" משלו, הפטרות שנדחו "לפי הזמן והמאורע"? או שמא, מנהג הפטרות הפורענות-נחמה-תשובה לספר דברים הוא קדום, עפ"י פסיקתא דרב כהנא שנראה, ולא היו לפרשות ספר דברים הפטרות "מענייני הפרשה"?

⁴ חלק מסדר תפילות כל השנה שמופיע, במרבית הדפוסים, בסוף ספר אהבה, משנה תורה - הי"ד החזקה לרמב"ם.

⁵ ירמיהו פרק ל, מפסוק ד עד פסוק כב. והיא איננה נבואת חורבן כלל, רק עידוד ותקווה, כמו פסוק י שם: "ואתה אלתיירא עבדי יעקב נאם ה' ואלתיחת ישראל פי הגני מושיעך מרחוק ואת ירדך מארץ שבגים ושב יעקב וישקט וישאנן ואין מחירי".

⁶ ירמיהו לב טז - פסוק מד סוף הפרק. והיא נבואת חורבן עם נחמה בסופה. ואנו קוראים אותה, פחות ויותר, בפרשת בהר. ראה דברינו [גאולת השרה בענתות](#) בפרשת בהר.

⁷ ירמיהו ב ב - ד ב. הפטרה ארוכה למדי, תוכחה ברובה, שאנו קוראים בפרשת מסעי בתחילת הפטרות הפורענות.

⁸ ירמיהו כג ה - כד. והיא נבואה על צמח צדיק לבית דוד שימלוך באחרית הימים, נבואת נחמה אך בכח הזרוע. ראה הפסוק המסיים שם: "אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'".

⁹ את הפטרות מכאן ואילך, נראה במנהג בני רומא להלן, המשמר חלק משיטת הרמב"ם - כמנהג בבל.

¹⁰ בקטע זה משמר רמב"ם, כך נראה, את מנהג בבל, לפיו יש לפרשות ספר דברים הפטרות משלו, מענייני הפרשה. (אין אצלו גם הפטרות החורבן שם), הוא גם המנהג שנראה להלן בבני רומא. אך שים לב לפרשת וילך שחסרה (אולי כלולה בנצבים) והפטרת שובה עליה הרחבנו בדברינו [דרשו ה' בהמצאו](#).

וכן נהגו רוב העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה. בשבת שאחר תשעה באב - נחמו נחמו עמי, בשניה - ותאמר ציון, בשלישית - עניה סוערה, ברביעית - אנכי אנכי הוא מנחמכם, בחמישית - קומי אורי, בששית - רני עקרה,¹¹ בשביעית שוש אשיש ביי.¹²

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מגילה פרק ג משנה ו (ז)

... וכן נהגו העם בזמן הגלות הזה לקרות הפטרות לפני תשעה באב מענין התוכחות לא מענין הסדרים. וכן אחרי תשעה באב מפטירין בנחמות עד שבת לפני ראש השנה וקורין הפטרה מענין התשובה. והפטרות שקורין לפני תשעה באב, דברי ירמיהו, חזון ישעיהו, איכה היתה לזונה. ואחריו נחמו נחמו, ותאמר ציון עזבני ה', עניה סוערה, אנכי אנכי הוא מנחמכם, רני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש, שובה ישראל.¹³

מנהג בני רומא¹⁴

הפטרות פרשת שופטים – שמואל א פרק ה, פסוקים א-כב

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וַיִּשָּׂם אֶת־בְּנָיו שְׁפֹטִים לְיִשְׂרָאֵל ... וַיִּתְקַבְּצוּ כָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל ... וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו .. שִׁימָה־לָּנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכֹל־הַגּוֹיִם : וַיַּרְע הַדָּבָר בְּעֵינָיו שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנַהֲלֵנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ ... וַיֹּאמֶר ה' אֶל־שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלְךָ וְהַמְלִכְתָּ לָּהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לָכוּ אִישׁ לְעִירוֹ.¹⁵

הפטרות פרשת כי תצא - שמואל א פרק יז, פסוקים א-לז

וַיֹּאסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־מַחְנֵיהֶם לְמַלְחָמָה ... וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבְּנִים מִמַּחְנוֹת פְּלִשְׁתִּים גְּלִית שָׁמוּ ... וַיַּעֲמֵד וַיִּקְרָא אֶל־מַעֲרֹכַת יִשְׂרָאֵל ... אֲנִי חֲרַפְתִּי אֶת־מַעֲרֹכֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תְּנוּלִי אִישׁ וְנִלְחַמָּה יַחַד : וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיַּחֲתוּ וַיָּרְאוּ מְאֹד ... וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־שְׂאוּל אֲלֵיפֶל לְבָאֲדָם עָלָיו עֲבָדָךְ יִלְחָם עִם־הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה ... ה' אֲשֶׁר הִצִּילֵנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הוּא יִצִּילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה ס וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־דָּוִד לָךְ וְהִי הָיָה עִמָּךְ.¹⁶

¹¹ והמנהג היום, ברוב קהילות ישראל, מוחלף: רוני עקרה בפרשת כי תצא החמישית, וקומי אורי – בפרשתנו, כי תבוא, השישית. שהיא, ללא ספק מהנחמות הגדולות והפיוטיות ביותר של ישעיהו עליה כבר זכינו לכתוב בדברינו [קומי אורי כי בא אורך](#) בפרשה זו בשנה האחרת. מנהגנו הוא כסדר של פסיקתא דרב כהנא, המשקף את מנהג ארץ ישראל הקדום, ואולי בא בשל ההקבלה "כי תבוא", "כי בא אורך" ואולי גם כפיצוי על התוכחה הקשה של הפרשה שגם עליה הרחבנו בדברינו [תוכחתו של בשר ודם](#) בפרשה זו בשנה האחרת. ואם כך, גם לפרשת כי תבוא יש הפטרה מענייני הפרשה.

¹² כאן מזכיר רמב"ם את מנהג ארץ ישראל כשיטת פסיקתא דרב כהנא, ונראה שמנהג זה גבר בהדרגה גם בסביבת רמב"ם ותקופתו. ראה דבריו גם בהלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה יט: "ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, ושבת שבין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין שובה ישראל". (שם כן מוזכרות הפטרות החורבן). שינוי זה, יוצר שילוב של מנהג בבל בפרשות השבוע ומנהג ארץ ישראל בהפטרות הפורענות והנחמה. בארץ ישראל, בה הקריאה בתורה הייתה לפי סדרות קטנות בהרבה מהפרשות שלנו והושלמו במעגל תלת-שנתי (וחצי), דחו הפטרות הפורענות והנחמה, כל שנה, סדרות שונות ולא דווקא של ספר דברים. השילוב של קריאת התורה לפי מנהג בבל והפטרות הפורענות והנחמה בחודשים אב-אלול לפי מנהג ארץ ישראל (כשיטת הפסיקתא), הוא שיצר את המצב לפיו הפטרות ספר דברים "המקוריות" נעלמו. שים לב גם איך שינוי זה העביר את מלוא כובד המשקל מירמיהו לישעיהו, למרות שלא חסרות נבואות נחמה גם בירמיהו, כפי שראינו ברשימת הפטרות שמביא הרמב"ם. ועל חלקו של ירמיהו בנבואות הנחמה כבר הערנו בסוף הדף [זכרונות](#) בראש השנה, שהפטרות היום השני של היום מירמיהו פרק לא: "כה אמר ה' מצא חן במדבר וכו'" ובה פסוקים נרגשים כגון: "הֲבֵן יִקְרֶי לִי אֲפְרָיִם אִם יִלְד שְׁעִשְׁעִים פִּי מִדֵּי דָבָרִי בּו זָכַר אֲזַכְרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעִי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם ה' - " היא פיצוי לכך שירמיהו לא זכה ולו להפטרות נחמה אחת מתוך שבע הפטרות הנחמה.

¹³ גם בפירושו למשנה מסכת מגילה, שהיא המקור התנאי המרכזי לסדר הקריאה בתורה בשבתות המצוינות ובמועדים, חוזר רמב"ם על השיטה שתפסה לבסוף ברוב (כל) קהילות ישראל ונקבעה להלכה כמובא לעיל. האם יש קהילה או ציבור שמשמרים את מנהג הפטרות "המקוריות" של ספר דברים כפי שמובא בסדר התפילות – המפטיר בנביא של הרמב"ם שהבאנו לעיל?

¹⁴ בביקור בעיר רומא לפני שנתיים, בתקופה זו של השנה, נתקלנו במנהג בני רומא לקרוא רק שלוש הפטרות נחמה בפרשות: ואתחנן, עקב וראה, באותם פרקי נחמה בישיעהו בהם מקובל היום לקרוא; ומפרשת שופטים ואילך קוראים הפטרות "מענייני הפרשה", כשיטת הרמב"ם לעיל, אותן נראה בקצרה להלן. ותודה לפרופ' מרדכי ראביליו ומר ראובן קמפניאנו שסייעונו כאן.

¹⁵ הקשר הברור הוא לא רק ממילת הפתיחה המשותפת: "שופטים", אלא גם מפרשת המלך שנזכרת בהמשך הפרשה. אלא שבניו של שמואל לא הלכו בדרכיו והעם נאלץ לבקש מלוכה, אולי גם רמז לפרשה שמתחילה ב"שופטים ושוטרים תתן לך" ועוברת בהמשך לפסוקים: "ואמרת אשימה עלי מלך ... שום תשים עליך מלך וכו'". ראה דברינו [מצוות המלך](#) בפרשת שופטים.

¹⁶ מלחמת דוד וגלית כהפטרה לפרשת "כי תצא למלחמה על אויביך"! ואולי גם ההמשך: "ונתנו ה' אלהיך בידך" מתאים לפסוק המסיים את ההפטרה: "ויהי ה' עמך". ואפשר עוד שיש כאן גם קשר עם הציווי בפרשה: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'", המחזיר אותנו לספר בראשית, פרשת לוט ובנותיו ולמגילת רות (אחות לספר שופטים). העימות בין דוד וגלית הוא עימות בין שתי האחיות: רות וערפה, שעפ"י המדרש היו בנותיו של עגלון מלך מואב (רות רבה ב ט). מערפה יצא גלית ומרות יצא דוד. ראה גמרא סוטה מב ב: "יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה". יש מי שדבק במחנה ישראל ובגינו גם נקבעה ההלכה: "עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית" (ראה דברינו [לא יבוא עמוני ומואבי](#) בפרשה זו), ויש מי שנושק ופרש. ובין שני צאצאיהם - "כי תצא למלחמה". והכל מתחיל בפרידת אברהם מלוט אחיינו. ראה דברינו [פרידת אברהם ולוט](#) בפרשת לך לך.

הפטרות פרשת כי תבוא - יהושע פרק ח פסוק ל - פרק ט פסוק כז

אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל: כַּאֲשֶׁר צָוָה מֹשֶׁה עֶבֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכַתּוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה מִזְבַּח אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר לֹא הֵנִיף עֲלֵיהֶן בְּרָזָל וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַה' וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים.¹⁷

הפטרות נצבים - יהושע פרק כד, פסוקים א-יח

וַיֵּאָסֶף יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֻמָּה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְרָאשֵׁי וּלְשֹׁפְטֵי וּלְשֹׁטְרֵי וַיִּתְיַצְבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים ... וַעֲתָה יֵרָאוּ אֶת־ה' וְעָבְדוּ אֹתוֹ בְּתַמִּים וּבְקִדְמוֹת וְהִסִּירוּ אֶת־אֱלֹהֵימָם אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֵבֶר הַנְּהָר וּבְמִצְרַיִם וְעָבְדוּ אֶת־ה': וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת־ה' בְּחָרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת־מִי תַעֲבֹדוּן ... וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ חֲלִילָה לָנוּ מֵעֹבֵד אֶת־ה' לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים ... גַּם־אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד אֶת־ה' כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ.¹⁸

הפטרות וילך - ישעיה פרק נה פסוק ו - פרק נו פסוק ח

דָּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצִאוֹ קְרָאָהוּ בְהִיּוֹתוֹ קְרוֹב: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָנוּן מִחֻשְׁבֹּתָיו וַיֵּשֶׁב אֱלֹהֵי וַיִּרְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ פִּי־רִבְּבָה לְסֻלוֹחַ ... וְהִבִּיאֹתִים אֶל־הַר קְדֹשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחֵי פִי בֵּיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הַעַמִּים: נֹאֵם אֲדֹנָי ה' מִקִּבְּצֵי נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו.¹⁹

הפטרות האזינו - יחזקאל פרק יז פסוק כב - פרק יח פסוק לב

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' וְלִקְחֹתִי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאֲרָז הָרְמָה וְנִתְתִּי מֵרֹאשׁ יִנְקוֹתָיו רֶדֶד אֶקְטֹף וְשִׁתְּלֹתִי אֲנִי עַל הַר־גְּבֵה וְתִלּוּל ... מֵהַלְכֶם אֲתֶם מְשָׁלִים אֶת־הַמְּשָׁל הַזֶּה עַל־אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲבוֹת יֹאכְלוּ בֶסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהִינָה ... הֵן כְּלֵהֲנִפְשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאֵב וּכְנֶפֶשׁ הַבֶּן לִי־הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת.²⁰ ... בֶּן לֹא־יִשָּׂא בְּעוֹן הָאֵב וְאֵב לֹא יִשָּׂא בְּעוֹן הַבֶּן צְדָקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת רִשָׁע הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה ... וּבִשְׂבוֹב רָשָׁע מִרְשַׁעְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וַיְצַדֵּק הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יִחְיֶה ... כִּי לֹא אֶחְפָּץ בְּמוֹת הַמֵּת נֹאֵם אֲדֹנָי ה' וְהִשִּׁיבוּ וְחִיו.²¹

¹⁷ וההמשך כפי שראינו בראש הדף. נראה שמכל ההפטרות, הקשר של הפטרה זו לפרשת כי תבוא הוא הטבעי והברור ביותר כפי שכבר הערנו בתחילת הדף. יהושע מקיים מה שהתורה מצווה בפרשתנו (ובפרשת ראה). ראה שוב דברינו [ברית הר גריזים והר עיבל](#) וכן דברינו [האבן תשמור את האבן](#) בפרשה זו. יש אגב עוד מצווה וסיפור מעשה שמפורטים בספר יהושע כהמשך וקיום של מצווה ואירוע שבתורה. מצא מה הם (התשובה במים אחרונים). המשך ההפטרה הוא [בפרשת הגבעונים](#), בפרק ט, שאולי מתקשרת עם היא עם התחלת פרשת נצבים: "מחוטב עציץ עד שואב מימיו", וכשיטת חז"ל שהגבעונים כבר באו פעם אחת בימי משה וממנו למד יהושע תקדים (ראה רש"י דברים כט י). אחרת, לא ברור מה ראו להמשיך בעניין זה. במנהג בני רומא קוראים עד סוף פרק ט (המזכיר שוב את המזבח), אבל בנוסח הרמב"ם לעיל, המשיכו עוד הרחק לתוך פרק י, מלחמת יהושע עם חמשת מלכי האמורי - "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון" - וסיימו בפסוק: "ולא היה פיוס ההוא לפניו ואחריו לשמע ה' בקול איש פי ה' נלחם לישׂראל".

¹⁸ המקבילה כאן היא ברורה, בין כינוס משה את ישראל בסוף ימיו ובסוף ספר דברים: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם וכו' " ובין הכינוס של יהושע בסוף ימיו ולקראת סוף ספרו: "ויאסוף יהושע ... ויקרא לזקני ישראל ולראשי ולשופטיו ולשוטרי וכו' ". אבל אם זו של משה הופכת מיד לתוכחה קשה, כהמשך ברור של התוכחה בפרשת כי תבוא, זו של יהושע מכילה סקירה היסטורית (שחלקים ממנה אנו אומרים בהגדה של פסח: "בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם"), כולל אזכור מאורעות כיבוש הארץ בימיו הוא. זו של משה אינה מאפשרת לעם להשמיע את דברו ואילו זו של יהושע גורמת לעם להתעורר ולקיים את הברית, ומזכירה את מעמד הר הכרמל של אליהו (לאחר יהושע ספק מאיים ברצינות ספק מנסה לעוררם כשהוא אומר לעם: "ואם רע בעיניכם לעבד את ה' בחרו לכם היום את מי תעבדו אתם אלהים אשר עבדו אבותיכם ... ואם את אלהי האמרי אשר אתם יושבים בארצם ואנכי וביתי נעבד את ה'", מה שמזכיר את "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים של אליהו). ראה מדרש אליהו רבה (איש שלום) פרשה יז על מעמד זה: "בימי יהושע בן נון קיבלו עליהן ישראל מלכות שמים באהבה, שנאמר ואם רע בעיניכם לעבד את ה' וגו', ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזוב את ה' וגו' ... שקיבלו עליהן מלכות שמים באהבה, לפיכך האריך הקב"ה את פניו מהן שלש מאות שנה בימי שפוט השופטים, ועשאו כתינוקות של בית רבן, וכבנים על שולחן אביהם". עפ"י הנוסח ברמב"ם, ההפטרה נגמרת בפסוק יג: "ואתן לכם ארץ אשר לא יגעת בה וערים אשר לא יבניתם ותשב בהם כפרים וזיתים אשר לא ינטעתם אתם אכלים", שהוא באמצע הנאום; אך במנהג בני רומא, ההפטרה מסתיימת בפסוק יח, לאחר דברי העם המאוששים את הברית עם ה': "ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזב את ה' לעבד אלהים אחרים ... גם אנחנו נעבד את ה' כיהוא אלהינו", כפי שהבאנו לעיל. סיום זה אולי מקביל לסוף פרק כט בפרשת נצבים: "הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת". ראה דברינו [הנסתרות והנגלות](#) בפרשת נצבים.

¹⁹ ברמב"ם אין אזכור להפטרות וילך ונראה שבשיטתו תמיד קראו אותה במחובר לפרשת נצבים. אבל במנהג בני רומא יש הפטרה לפרשת וילך ולפי הכלל שבפרשות מחוברות קוראים את ההפטרה של השבת השנייה, נראה שהפטרה זו נקראה או בשבת שלפני ראש השנה (אם נצבים-וילך מחוברים), או בשבת של עשרת ימי תשובה. בכך נראה שמנהג בני רומא סוגר את המעגל שהתחיל בשלוש הפטרות הנחמה הראשונות: ואחת-עקב-קרא ומתחבר בפרשה זו אל מנהגי הפסיקתא. ראה פסיקתא דרב כהנא פסקא כד דרשו, הפותחת בדרשה מה בין ישעיהו שאמר: "דרשו ה' בהמצאו" - פעמים נדרש ופעמים אינו נדרש, פעמים מצוי ופעמים אינו מצוי - ובין דוד שאמר: "דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד" (דברי הימים א טז י). ראה שוב דברינו [דרשו ה' בהמצאו](#) בהפטרות שובה.

²⁰ ראה דברינו [לא יומתו אבות על בנים](#) בפרשת כי תצא.

²¹ כאן שוב מתחבר מנהג בני רומא עם שיטת הרמב"ם לעיל שמציין גם הוא את פרק יח ביחזקאל כהפטרות פרשת האזינו. כאן נראה שאין קשר ענייני לפרשת האזינו, והכל הוא עניין התשובה, אבל נראה שהתהפכו היוצרות. במנהג הרווח היום, רק לפרשת האזינו (ולפרשת וזאת הברכה), יש הפטרה מענייני הפרשה (שירת דוד, ובפרשת וזאת הברכה - מות משה ותחילת מנהיגותו של יהושע); ואילו במנהג הרמב"ם ובני רומא, וכן הוא גם מנהג התימנים, הפטרת האזינו כולה מענייני התשובה, גם אם תחול בין יום הכיפורים לסוכות (ראה שולחן ערוך אורח חיים סימן תכח סעיף ח: "יש אומרים שכשראש השנה בב"ג, שוילך בין ראש השנה ליום הכיפורים מפטירין בו דרשו; ובשבת שבין יוה"כ לסוכות, שקורים האזינו מפטירים שובה"). אך כאן גם יש הבדל בין הרמב"ם ובני רומא.

מסכת סוטה דף לז עמוד ב²²

תנו רבנן: "ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל" (דברים יא כט, פרשת ראה) - מה תלמוד לומר? אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר: "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים, וכתוב: ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל" (דברים כז יב, פרשת כי תבוא)²³! אלא להקדים ברכה לקללה.²⁴

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: תשובה לחידה בהערה 17: מצוות ערי מקלט וסיפור בני גד ובני ראובן שנזכרים בתורה ומסופר על ביצועם בספר יהושע. אם ידוע על עוד, נא להודיענו.

בנוסח הרמב"ם אין הפטרת "שובה" ואם נכונה השערתנו לעיל שעפ"י הרמב"ם אין לפרשת וילך הפטרה משום שהיא תמיד חוברת לנצבים, הפטרה זו מיחזקאל היא הפטרת שבת תשובה, לשיטת הרמב"ם. אבל במנהג בני רומא יש את הפטרת שובה, בהושע פרק יד ומיכה פרק ז כמקובל אצלנו. וצריך עיון למה לנו שלוש הפטרות מענייני התשובה וכיצד זה מסתדר עם המצבים השונים של לוח השנה.

²² נסיים בדרשה נאה המתחברת עם הפטרת פרשת כי תבוא עפ"י מנהג בבל ובני רומא וכנזכר בשיטה הראשונה שברמב"ם לעיל ושתביא אותנו לאיחולי שנה טובה ומבורכת העומדת בפתח. ושוב גם נזכיר את דברינו [ברית הר גריזים והר עיבל](#) וכן דברינו [האבן תשמור את האבן](#) בפרשה זו, בהם דנו במעשה זה של יהושע.

²³ הוא שואל מהפסוק בפרשת כי תבוא על הפסוק המוקדם יותר בפרשת ראה, אבל הכוונה ברורה: מדוע צריך להזכיר את עניין מתן הברכה על הר גריזים והקללה פעמיים!

²⁴ וכן הוא במדרש תנאים לדברים פרק יא פסוק כט: "ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל - וכי מה בא הכתוב ללמדנו? אם ללמד שהברכה על הר גריזים והקללה על הר עיבל, והלא כבר נאמר (דברים כז יב) אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ומה תלמוד לומר: ונתת את הברכה על הר גריזים? - להקדים ברכה לקללה". ואף אנו נחיש ברכתינו לשנה החדשה שתהיה כולה לברכה ולא לקללה. ואם יקשה המקשה ויטען: הלא כבר אחזה בלשונו הברכה: "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה" והרי שמקדימים הקללות לברכות! אף אנו נענה ונאמר שראשית, מדובר כאן בכילוי הקללות ולא בנתינתן. ושנית, הנוסח הנכון יותר הוא: תכלה שנה וקללותיה - לא קללותיה. וכבר הרחבנו לדון בכך בדברינו [תכלה שנה וקללותיה](#) בפרשת נצבים בשנה האחרת. שנה טובה וברוכה!